

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Váradi Károly.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, BENEDEK SAMU, FAZAKAS JÓZSEF, HEGEDŰS ISTVÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ívnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 ft, félévre 1 ft 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítottak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakása belkőzúputca 31. szám); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnak címén — a kiadó hivatalba (csillagútcá, 7. sz. a.) küldendők.

A női ügyről.

(Folytatás)

* Közeledjünk!

A Londonban 1856-ban eszközölt népszámlálás felderíté, hogy Angliában 2.000.000 nő él, kik arra vannak utalva, hogy vagy mint nevelőnők vagy mint kézimunkás nők, tehát a legnagyobb erőmegfeszítéssel dolgozva, a lehető legszűkebben keressék meg maguknak a mindennapit.

E nagy fontosságú társadalmi kérdés megvitatásával s a segély módozatainak megbeszélésével Bedfordban 1860-ban egy e célra összegyűlt társadalmi — tudományos (social wissenschaftlich) gyűlés a legkomolyabban foglalkozott. Ennek biztatására alakult meg Londonban 1860-ban az első, — s utána a királyság többi nagyobb városaiban több egyesület, melyek célul tűzték ki, hogy a nők számára új keresetforrásokat teremtsenek s munkájok jobb értékesítésére törekedjenek.

Eppen a gőz korszakában, melyben a vasutak s gépek annyi keresetforrástól foszták meg a férfimunkásokat is, midőn a gépek szabadalmaikkal idézték elő azt a nyomort, melynek képe ijesztően mered reánk, éppen a gépek ez országában, nem volt ez könnyű dolog.

Legkevésbé könnyű a nők érdekében, kik régi szokások által megrögzött felületes képzettség, de meg a nők nemzetgazdasági s jogi számbavehetetlensége, továbbá a nemükkel, különösen Angliában, összeforrott társadalmi előítéletek miatt hivatásszerű munkára nem voltak alkalmazhatók. S különösen e két utóbbi ok képezte a legnehezebben leküzdhető akadályokat, mint-hogy ott a nő családi körben ugyan mély tisztelet tárgya volt, de jogi s politikai téren a többi európai államokban szokásos kedvezményekben sem részesült.

Az ügynek találkoztak férfi támogatói is, mint Mill Stuart, Fawcett, Bright, kik hangsúlyozták: hogy az ügy érdekében arra kell tekintettel lenni, miszerint a nők oly munkatérre utaltassanak egyelőre, a melyen

nemcsak elegendő képességet, hanem határozott fölényt tudnának a férfakkal szemben bebizonyítani.

Azonnal kereskedelmi s ipariskolákat és munkaszerző irodákat szerveztek, sőt arról is gondoskodtak, hogy a nőknek az iparágakban gyakorlati kiképzés nyujtassék s így alkalmazhatóságuk e téren is biztosíttassék. Mindez igyekezetük igen szép eredményeket eszközölt, dacára annak, hogy a tért lépésről-lépésre a nem igen barátságosan hangolt férfi-concurrerek elől kellett elhódítani.

Tág tért nyert ott azóta a nők munkaképessége a vasuti- és telegraf hivataloknál, mely utóbbiak közül egyedül a londoni központi hivatal ezernél több nőt foglalkoztat; s a postahatóság egy tanítónői karral rendelkezik, melynek feladata ifjú hölgyeket, azaz postás jelölteket, majdani teendőikbe bevezetni.

A királynő és a trónörökös nejeinek védnöksége alatt áll továbbá egy, különösen nők számára berendezett műintézet, dacára annak, hogy a Kensington-muzeum művészeti „akadémiájában“, — a mint mi ez intézetet neveznök — nők is csak úgy vétetnek föl, mint férfi növendékek.

Egy más egyesület azon feladatot tűzte ki magának, hogy nőknek az orvostudomány megszervésére nyujtson módot. S hosszas küzdelmeiknek sikerült is a dolgot oda vinni, hogy azon vizsgákra, melyek oly közép és magasabb tanintézetek hallgatói számára állítattak, kik egyetemet látogatni nem akarnak — nők is bocsáttattak fel. Cambridge volt az első, mely ez uj-jítást tevő; Edinburgh és Oxforde követték a jó példát.

De Edinburgh eddig az egyetlen ezek közül, mely a nőket gyakorló orvosi pályára képesíti.

Ujabbán a nőknek iskolaszéki tagokká való választatását is megengedi a törvény s Mrs. Gazett-Anderson, a londoni gyermekkórház nagy tiszteletben álló orvosa, azonnal — felhasználván az alkalmat — nagy szótöbbséggel meg is választatta magát, s kivüle még több nő is bejutott oda.

És a mint a nők ma már az iskolaügyek vezetésére befolytak, úgy nyertek tapintatos és szilárd akaratú munkásság által csaknem minden terén a belügyi kormányzatnak is befolyást. A börtönügy, az angol colonisatio, a büntető törvény, az angol árva, szegény- és cselédügy, a betegápolás eszközlése, a belügyi kormányzatnak eme fontos ágai — magas műveltségű nők által figyelembe vétettek s nézeteik azon ügyek módosításánál komoly tekintetre méltattattak. Minek említsem az e téren érdemesültek idegen hangzású neveit, melyek a magyar szó hangzásához szokott fülben úgy sem maradnának meg? Legyen elég itt csak egyet neveznem meg; miss Bourdett Couttst, kit királynője, érdemeiért, melyeket a szegények hajlékügyében szerzett, peer-ségre emelt.

S ha már most ismételjük, hogy a nőket az ez állások által megkivánt vizsgák után a legmagasabb iskolák főnökeiül, igazgatóiul is alkalmazták, s hogy ők e nehéz tiszteknek a férfi szakképzettségével és belátásával tesznek eleget; ha elmondjuk, hogy számos nőorvos működik nemcsak Angliában, hanem onnan kikerülve a világ minden részében; ha tudjuk, hogy a nőket mindenütt, a honnan csak a törvény vas korláta ki nem zárja őket — alkalmazták: azt mondhatjuk, hogy sokat tett és tesz Anglia társadalmi úton a nők ügyében, mert ledöntötte a régi előítéleteket s napról-napra közelebb hozza azt céljához. De azért nemzetgazdasági tekintetben még nagy küzdelmek állanak előtte, s talán előb vívják ki a gyakorlati szavazatjogot, mint azon előnyt, hogy a férfiakkal egyaránt kereskedők és iparosok, u. m. jogtudósok lehessenek; mert az iméntinek kérdése még folyton függőben van. S noha Európa többi államai is csaknem kivétel nélkül működnek a női ügy megoldásán, Anglia az egyedüli, melynek törekvései ily határozott politikai jelleget öltének, s hol a nők jogegyenlőségüket nemzetgazdasági jelentőségüknek érvényesítésével együtt törekszenek kivívni.

Svédországban férfiak szólaltak föl legelőbb a női ügy érdekében. Már 1811-től 1832-ig vitatgatták a nők nagy korúsítását egy bizonyos életkor elérése után; s ez, bár sok idő és küzdelem után, 1863-ban végre mégis törvénynyé lett.

S ez időtől fogva gyorsan következtek az újjítások; 1864-ben a nők, a férfiakkal egyenlő feltételek alatt, kereskedelemre s iparra épp úgy jogosítottak mint a férfiak; orgonisták, kisebb államásokon távirászkok és postakezelők épp úgy lehetnek már ma. Ezek kivül rendes zene- és rajzitanitónői minőségben, meg elemi iskoláknál tanítónőkül is alkalmazhatók; sőt a magasabb oktatás terén is tisztelt állást foglalnak el. Az iparban, műiparban, magántőzsérek iródáiban s kereskedéseikben is nyernek alkalmazást.

Az állam az ő kiképezetésükre egész sorát nyitotta meg az új intézeteknek, melyekben hol díjtalanul,

hol csekély díj mellett sajátítják el a fent elősorolt életpályákra a szükséges ismereteket.

Sok oldalú meghányása-vetése után a dolognak egy 1870-ben kelt királyi rendelet az orvostudomány hallgatását is megengedi a nőknek; s ha arravalóságukat a szükséges vizsgák letévése által bebizonyíták, szabadalmuk van minden e célra szolgáló nyilvános és magánintézetek látogatására is. Tanulmányaik befejezése után sem állja semmi utjokat arra, hogy tudományok érvényesítésére a gyakorlati terén is tért foglalhassanak.

1859 óta létezik Stockholmban egy-két hölgy szerkesztése alatt megjelenő ily című újság: „Folyóirat a család számára“, mely a nyugodt meggyőződés hangján működik a nőnem erkölcsi, értelmi és társadalmi fejlődésén.

Hollandiában is nevelési kérdésnek tekintik első sorban a női ügyet. A „Munka nemesít“ című nőegylet oktatás, minták kiállítása, pályadíjak kitűzése által s több ily módon igyekszik a nők érdekét, izlését a műipar termékei iránt felkölteni, fejleszteni, s ez által a szerényebb sorsú nőknek is alkalmat nyújtani arra, hogy e foglalkozás egyes ágaiban bizonyos gyakorlati ügyességet sajátíthassanak el s ez által munkáikat is előnyösebben értékesíthessék.

De ezen tisztán társadalmi úton eszközlött munkaképesítéstől a kormány sem maradt el, a meunyenben 1867-ben az illető vizsgáló bizottságot útasította, hogy ezentúl a gyógyszerészeti vizsgára nőket is bocsássanak; s ez intézkedésnek már a gyakorlati életben is sok nő veszi hasznát.

Belgiumban a többi női keresetmódok kifürkészése mellett főleg a Fröbel-rendszer alkalmazásán fáradoznak.

Németországon évtizedek előtt merült már fel annak égető szüksége, hogy a nők nemzetgazdasági s így társadalmi helyzetében változás történjék.

De a nők első nagy gyűlése csak 1865-ben jött létre, midőn egy egyesület alakult, mely később a mostani birodalom több városaiban fiókegyesületek létrehozásán fáradozott, melyek főfeladatául tűzte ki a női munkaerő alkalmazását, lehető legjobb értékesítését s új keresetforrások kifürkészését.

Az általános nőegylet nagygyűlésein hathatós tevékenységet szokott kifejteni s gyakran tett már a birodalmi gyűlésen is lépéseket azon korláok megdöntésére, melyek a szabadabb női tevékenységet megszorítják, nóha ott még eddig édes keveset ért is el általok. Ellenben a gyakorlati téren, hol elveihez híven működik, már is szép eredmények koronázzák fáradozatlan munkásságát.

Ez általános nőegyesülettel egyidejűleg keletkezett Berlinben „A nőnem keresetképességének előmozdítására törekvő egyesület“ — még pedig dr. Lette Adolf kezdeményezése folytán, ki mint „A berlini egyesület“ elnöke egy emlékiratában találó bizonyosságát adá annak s azt

statistikai adatokkal és az életből vett példákkal támogatá arra nézve, hogy mily inséges helyzete van az önfenntartásra utalt nők legnagyobb részének Németországban, különösen Poroszországban. S e nyomasztó körülmény enyhítésére egy egyesület alapítását ajánlá, mely — mint a másik — tegye feladatává a kifürkészését és közvetítését a női munkaerő felhasználásának és előnyösebb értékesítésének.

Ez egyesület létre is jött s védnökségét a koronaörökös neje, Victoria angol királyi hercegnő, vállalta el.

Ez egyesület, mely alapítója halála után a „Lettegyesület“ nevet vette fel, azóta megmérhetetlen sokat tett inséges nőtestvérei sorsának javítására. Mindenek előtt egy munkatudakozó irodát nyitott, „Victoria-bazár“ e. alatt aztán kiállítási és áru-csarnokot rendezett be, női munkák és nők által készített műtermékek ismertetésére, elárúsítására. Egy külön választmány a Berlinben egyedül álló s önálló foglalkozású nők élelmezése és lakása eszközésével bizatott meg, s ez irányú működése még az által is nyert terjedelemben, mivel az egyesület, magas védnöke kívánságára, a régebben fennálló Victoria intézetet is átvette s elveihez mérten átalakította; később ápolónők képzését is eszközölte — egy kölcsönpénztárt alapított, melyből megszabott feltételek alatt kölcsönök által segít oly nőket, a kik vagy gépet akarnak munkájok folytatásához beszerezni, vagy önálló üzletet nyitni. 1868-ban egy női iparkiállítást rendezett, melyben az egész ország részt vett.

Victoria bazárja azóta magántulajdonná lett; de tulajdonosa kérelmére máig is az egyesület hölgyeinek felügyelete alatt áll, kik ott a szabászatban, a fehérnemű szabásban, gépvarrás- virágcsinálásban s több effélében külön tanfolyamokat rendeztek. E mellett maga a tulajdonos oktatja személyzetét a kereskedelmi tudnivalókban, s így az egész egy ipar- s kereskedelmi iskolának nyújtja képét.

Ez egyesület magasabb tanintézetei Berlinben a nőnem munkaképesítésének előmozdítására: „A Scholze-féle rajzakadémia,“ a „művésznők rajzegylete,“ s jeleül annak, hogy mily súlyt fektetnek a nők ipari és művészi kiképzetésénél a rajzra, — a nők számára a német iparmuzeumban elrendelt rajz- és mintázó tanfolyamok. Ide sorolhatjuk még a miss Archer által szervezett női lyceumot, az ifju hölgyek továbbképző iskoláját, élén Morgenstern Lina asszonnyal, s a Victoria-bazár felsőbb tanfolyamait. Nem maradhat említetlenül, hogy elemi iskoláknál is alkalmaztatnak női tanítók, azaz tanítónők, de egyelőre még csak nagy megszorítások mellett.

E számtalan üdvös törekvés közepette rossz hatást keltett, midőn a már alkalmazott távirdásznőket, a postaügy főigazgatójának követelésére, állomásaiktól egyszerre véglegesen fölmentették, s helyettök újjakat nem alkalmaztak.

Látjuk, hogy Németország női mozgalma tisztán

nemzetgazdászati jelentőségű s egyelőre csak társadalmi úton nyer megoldást.

Oroszországról is jeles adatokat sorolhatnák elő ez ügyet illetőleg; de az ottani viszonyok éppen jelenben oly szomorúak, hogy ez országnak netán jó intézményei is sötét színben tűnnek ma fel.

Tehát társországunkra Ausztriára térek még, hol Bécsben az 1866-ban keletkezett nőegyesület örvendetes, hathatós törekvéseit már eddig is a legszebb siker koronázza. A női munkaképesítés elvéhez hiven van ez egyesületnek egy kereskedelmi s ipariskolája leányok számára, egy iparrajziskolája, távirdai tanfolyama, varró- és himző műhelye, munkatudakozó irodája s reáliskolája leányok számára. Az egyesület közvetítése folytán az államnyomdából kikerülő levélpapír-borítékok gyártása nagy részt női kezekre van bízva, s e munkásnőknek egy segély pénztárak is van.

A berlini mintájára Bécsben is alakult egy egész Ausztriára kiterjedő német tanítónői és nevelőnői egyesület, mely tanítónők alkalmazását ismeri főcéljának. A Fröbel-ügy is jelentékeny haladásnak adta jelét.

Ausztriában a postánál és távirdánál is alkalmaznak nőket, s Bécs és Prága egyetemei az 1868-iki, új közoktatási törvény meghozatala után előadásaik hallgatására is felbocsátották őket. Ma már Bécs felsőbb gymnasiumában több fiatal leány tanul; az érettségi vizsgát is sokan tették ott le s a városban néhány gyakorlati nőorvos is működik.

Végül azt jegyezzük meg, hogy számos nő órási mesterséggel keresi kenyerét.

Mind ez adatok Hirsch Jenny német írónő után vannak felsorolva, de nem követem őt nyomról nyomra, mert hely s idő itt arra kónyszerítének, hogy csak az ügy átértésére szükségesek felsorolására szorítkozzam. Európa minden országában napirenden van ez ügy; de a legjelentékenyebb haladást az említettek tüntetik fel.

(Folytatjuk.)

A hazugság javítása.

(Befejezés.)

Eddigi tárgyalásunk folyamán a hazugságnak mint lelki hibának eredetét és fejlődését igyekeztünk kimutatni; hátra van még annak javításáról emlékezni meg.

Eddig a betegséget, annak körjelenségeit észleltük, most készítsünk egy recipét a gyógyítására.

A hiba javításának első kelléke mindenesetre az: hogy alakítsuk át a gyermekre közvetlen ható környezetet. Szüntessük meg a káros állapotot, vegyük el az alkalmat, mely a hazugság tovább fejlődésére befolyással van. Erre nézve pedig:

Első helyen a szülők magukat javítsák meg és soha semmi körülmények között se hazudjanak, még

tréfából se a gyermek előtt, azaz: ne adjanak rossz példát. Családjuk körét, otthonukat igyekezzenek a hazugság mérges levegőjétől megtisztítani.

Mert miként is vonhatná józan észszel felelősségre a szülő gyermekét oly hibáért, melyet ő maga is gyakorol? Az ilyen kifejezések: „te még gyermek vagy, neked nem szabad tenni,“ oly indokolás, melyet a gyermek legtöbbször színleg meghallgat úgyan, de bensőleg mosolylyal fogad. Az erkölcsi jó és rossz, mely az emberi természetbe örök törvényül van írva, mindenkit, kicsinyt és nagyot, urat és szolgát egyiránt kötelez. Nem tudja még, de érzi ezt a gyermek is. Az igazság érzete korán ébred a gyermekben.

Egy anya kis fiát szüntelen kényszerítette a tanulásra. A gyermek ezt nagy tehernek érezte, s végre is azt mondta a kis hamis: „könnyű neked mama, neked mindig szünidőd van!“ Más alkalommal kis fiával kirándulást tett ez anya, melyet azonban a család többi tagjai előtt titokban akart tartani. Az expeditio végén ezt mondá a kis fiúnak, „erről senkinek sem szabad tudni!“ Így a különben ártatlan esemény egy kis hazugsággal el lett titkolva. Később a mama e kis fiát hazugságon éré és meg akará érte büntetni; mire a kis, megijedt csacsogó atyjához menekülve ezt mondá: „büntesd meg te is a mamát, mert ő is hazudott a minapi kijárási alkalmával!“

Vajon nem az igazság érzete szólalt-e fel e gyermekben, s vajon nem érzi-e ezt hasonló körülmények között minden gyermek, ha nem mondja is?

Legyen tehát először maga a szülő jó s csak azután várhatja, hogy a gyermeke is jó legyen.

Azonban ne csak a szülő legyen jó és ment a hibától, hanem ekként kell át alakítani a gyermek többi környezőit is. A hazug cselédeket el kell távolítani a háztól, s a többinek társaságától is a lehetőleg óvni kell a gyermeket annyira, hogy mentől kevesebbet érintkezék velök. A cselédek közt több rossznak, mint jónak van kitéve a gyermek. Olyan pajtások, barátok köréből pedig, hol a hazugságra példát láthat a gyermek, teljesen el kell őt vonni.

Másodszor: szakítsanak a szülők egyszer és mindenkorra a szigorú fegyelmezővel, a gyermekek kemény büntetésével. Lássák át valahára, hogy a büntetés s annál inkább a sok és kemény büntetés az elavult nevelési rendszernek az a káros maradványa, mely az erkölcsi nemesebb érzést, a szégyen érzetét megöli a gyermekben. Mint gát emelkedik ez az erkölcsi jóvá lehetőség előtt. A sok büntetés eltompítja a lelket s alkalmatlanná teszi szebb és nemesebb jellemvonások fejlesztésére. Spencer mondja: „soha sem helyes a gyermeket büntetni egy elkövetett hibáért; csak előlegelesen szabad a bekövetkező hibára figyelmeztetni.“*)

*) Tiszteljük úgyan Spencert; hanem azért ez elvét általánosságban el nem fogadhatjuk, nem helyeselhetjük. Egyébiránt ehhez, — mint e cikk vége is mutatja — szerző sem ragaszkodik mereven.
A szerk.

S ebben tökéletesen igaza van.

Midőn a szülő egy elkövetett hiba büntetése végett lépik fel, úgy tűnik fel a gyermek előtt, mint idegen beavatkozás, melyet ő a dolgok természetes menetével nem tud összeegyeztetni. Ne a szülő büntessen; vagyis: a gyermek dolgába ne úgy avatkozzék ő belé, mint szigorú bíró, hanem a gyermek tudatán kívül úgy intézze el, hogy az elkövetett hiba boszulja meg magát a gyermekben.***) Ekkor a gyermek büntetve van ugyan, de ezt úgy érzi, mint elkövetett hibájának természetes következtetését. Locke szerint nem kell a gyermekeknek köteletség gyanánt semmit se elejökbe szabni. (? A szerk.)

A gyermekekkel szemben alkalmazott szelid és humanus bánásmód megszünteti részükéről azt a kényszerhelyzetet, mely szüntelen ösztönzi őket hibáik eltitkolására. Ekkor a szülő nem úgy áll a gyermek előtt, mint egy bosszuló kherub, hanem mint oly fölény, ki a gyermeket gyengeségei között támogatja, s a hibák és kellemetlenségek kikerülésére utat mutat neki.

Tegyük fel, hogy egy gyermek, a ki sok kemény büntetést állott ki, ismét hibába esik, s midőn ezért felelősségre vonatik, a szülő előtt hazugsággal menti magát. Ha a szülő javítani akar, nem tehet egyebet, mint szorgosan utána jár, hogy a valóság kiderüljön s a gyermek lássa át, hogy hazudott. Ekkor, Locke szerint, csodálkozásunkat, bámulatunkat fejezzük ki a gyermek előtt s az ő hazugságán, mint valami iszonyú dologon. És szerintünk elég is ennyi. Ezzel a gyermeket elbocsátjuk. Mit érez, gondol most a gyermek, ki különben rettegve állana szülője előtt, ha egyszerre bántatlanul bocsátatik el? Ezen szokatlan, rendkívüli eset mélyen hat a lelkére s igen sokszor teljes javulást idéz elő. Ilyen esetnek magam is voltam tanuja. Utolsó esetben is felkölti a gyermekben azon gondolatot, hogy ha ily bánásmódban részesül, nem lesz kénytelen szülői előtt eltitkolni hibáját. S ha csak ennyit értünk is el, már javítottunk a mennyiben a gyermeket a javulás útjára tereltük.

A gyermek ismét hibázik s rögtön rá gondol az eltitkolásra, de ugyanakkor feltűnik emlékében a múltkori eset is, mikor nem lett megbüntetve. Mit fog most tenni? Meglehet, hogy ismét hazudik, nem bizva még kellően a szülőknél. Most is azon kell lenni, hogy a tiszta igazság kiderüljön, hogy a gyermek előtt legyen nyilvánvaló hazugsága s ezt vele el is kell ismertetni. Most sem büntetjük meg, hanem egyszerűen figyelmeztetjük arra, hogy ez milyen káros, mennyi bajt okoz a hazugságnak, milyen elszomorító az is, hogy a kit egyszer hazugságnak ismertek, annak többé nem hisznek, s ezzel — elbocsátjuk.

Gyermeink ezen eseten is elgondolkozik, s ad-

**) Helyes; s alkalmazzuk is, a hol és mikor nagy mesterkedés nélkül csak megtehetjük. De azért csak nem nézhetünk el mindent, mikor efelé egyáltalában nem nyílik alkalmunk!
A szerk.

dig hányja-veti, úzi-fúzi a dolgot, hogy végre tisztán áll előtte, hogy őt ezután csakugyan nem büntetik oly keményen s így nincs oka hazudnia. Azaz: az előbbi kételkedés meggyőződéssé válik, s belátja, hogy különben is ok nélkül hazudik, mert szülői úgy is rá jönnek az igazságra. És ha ide eljuttathatjuk gyermekünket, ha sikerült őt ezen igazságokról meggyőzni, akkor a javítás felé nagy haladást tettünk; sőt, ha a baj mélyen nem gyökerezik, teljes javulást eszközöltünk.

De — mondják talán némelyek — hátha mégis hazudik a gyermek, mit teszünk ekkor? Egyszerű a felelet: azon leszünk, hogy előbbi figyelmeztetésünk szerint érezze a hazugság rossz és kellemetlen következtéseit. Ez alkalommal kimondjuk a gyermek előtt, hogy neki, míg meg nem javul, senki sem hiszen; és ezt éreztetjük is vele. Az alkalom nem késik. Pár nap múlva megy atyjához, hogy a szomszédaszobában játékát testvére rombolja össze, vagy meggyuladt, jöjjön és mentse meg; máskor a szolgát szólítja, hogy menjen anyjához, vagy pénzt kér naplóra, hogy a holnapi feladatát készíthesse el. Mindenkor és mindenütt egyszerűen elutasítatik, azzal a megjegyzéssel, hogy nem hiszik az általa mondottakat; míg a többi testvérek szavaira a szülők rögtön sietnek a bajt helyre hozni. Ime: e büntetés az előbbi hazugságért, érzékenyebb és mélyebben ható minden büntetésnél. Megszégyenülten áll a gyermek s erősen érzi: milyen leverő az, ha neki senki sem hiszen. Ez eset mindenesetre hat annyira a gyermekre, hogy e hatás illétése alatt elhatározza vagy legalább meggondolja, hogy ezután igyekezni fog szülőit s mindenkit meggyőzni, hogy ő igazat mond s nem hazudik, — szóval: jó hírnevét igyekszik visszaszerezni.

Erre az alkalmat meg is kell adni. Mihelyt egy párszor tapasztaljuk, hogy a gyermek igazat mond, s nem igyekszik álútakon járni, azon legyünk, hogy mentjük fel őt lealázó helyzetéből, s jelentsük ki, hogy ezután már hiszünk szavának.

De ha ezt egyszer kimondtuk, ne is kételkedjünk a gyermekben úgy, hogy ő ezt észerevehesse. Oly bizalmatlanság lenne ez, mely a javuló gyermeket elkeserítené, s ezen lemondásban kerestetne vele menedéket: hiában vagyok jó, nincs, ki ezt elismerje. — S ezzel kész a visszaesés.

Ezen eljárás azonban koránt sem zárja ki, sőt éppen szükséges, hogy a gyermek tetteit, beszédeit figyelemmel kísérjük, s titkon meggyőződést szerezzünk a gyermek nyíltszívűségéről.

Locke még azt is ajálja, hogy a harmadik fokon, vagy végső esetben, mikor más eszköz nem használ, veréssel kell büntetni a hazug gyermeket. Való ugyan, hogy némely gyermeki hibának javításánál, mint végső fok, megengedhető a vessző büntetés is; de a jelen esetben, hol oly sok út, mód áll egy nevelő-szülő rendelkezésére, vesszőre alig lesz szükség. Éppen ezért ennek tárgyalását máskor és más hibák javításánál fogjuk végezni.

Vessző büntetés nélkül minden szülő, ha a fennebbi útasítások értelmében, következetesen jár el a hazugság javítása körül: hiszem, hogy oly örvedetes eredményt ér el, mely gazdagon fogja gyermeke javulásában fáradságát megjutalmazni.

Adja az ég!

Bartha Béni.

KÜLFÖLD.

A Froebel-egyesület gyűlése Londonban.

A lefolyt év december havának 9-én tartá az angol „Froebel-egyesület“ évi közgyűlését Londonban. Farrar kanonok volt az elnök. A titkári jelentésből kitűnt, hogy egy újabb gyermekkertésznő képző intézetet és gyakorló iskolát állított fel az egyesület Tavistock téren. Ennek vezetése egy külön társaságra bízott és a londoni iskolaszék főhatósága alá rendeltetett.

Az elnök, ki élete jó részét neveléssel tölté, meglepő beszédet tartott, melyben hangsúlyozá a gyermekkertek fontosságát, kivált a szegényesebb viszonyok közt élő szülék gyermekeire nézve. Érdekes részletet alkot az elnök beszédében az a történeti visszapillantás, melyet a gyermekkor ápolása és nevelése tekintetében a múltra vetett. Azt mondá, hogy a görög s a római hét éves koráig nem látta gyermekét; az angol igen jó kis gyermeke iránt, de nem gondol fejlesztésére; a khinaiakat kivéve egyetlen nép, melynél a gyermekek gondos nevelése általános követelés — a zsidó. Számos idézettel tudja bizonyítani szónok, hogy a Targumokban a gyermek-nevelés határozottan hangsúlyozva van. Egy helyen e szent könyv elbeszéli, hogy egy aszály idején, midőn a pap és levita imája semmit sem használt, egy egyszerű ember imája szünteté meg az aszály nyomorát. Midőn kérdezték a szerény kinézésű embertől: ki ő? Azt felelé, „kis gyermekek tanítója.“ Olvassuk ugyan e könyvben, hogy a világot kis gyermek imája menté meg, hogy gyermekek számára való iskola nélkül bármely város elveszendő; és Akkat rabbi mondja, hogy kis gyermeknek adott lecke finom papírra irt tenta; nagy embernek adott lecke itatós papírra irt tenta. Ezután Pestalozzi és Froebel érdemeiről szolt az elnök ügyes beszédében. Jó gondolat beszédében ez is: „tudatlanság nem az ismeretek hiánya, de a tévedések halmaza.“ E beszédet az újabb angol költőkből, írókból vett, több idézet fűszerezé.

Az elnök beszéde után megejtetett a választás. Érdekes megjegyeznünk, hogy egy nő Davenport Hill kisasszony is választatott be a választmányba.

Ezutón Storr ur mint szülő beszél a gyermekkertnek a szülőkre gyakorolt jótékony hatásáról. Nemcsak a szülő és dajka üdül fel az így nyert szabad idő alatt, de a gyermek is, ki midőn haza jő, min-

dig újabb meg újabb érdekes beszélgetési tárggyal van eltelve, újabb meg újabb kérdésekkel áll elő. Hasonlít a gyermekkertet a Catullus Epithalamiumában a mennyasszonyra vonatkoztatott virághoz, mely védett helyen nő fel, óva van a szél romboló viharától, de azért nap és eső növeli magasra. A gyermekkertből sem szabad tanuló, könyvrágó iskolát csinálni.

Ezután Fitch úr beszél Froebel nagy gondolatáról: a gyermekkor iránti tiszteletről. Habár tudja ő, hogy egyes eszmékre, intézményekre nézve némelykor a lelkesedés és lelkesítés, más időben meg a bírálat ideje áll be, mégis — úgymond — nem tudja eléggé óvni a Froebelismus hiveit attól, hogy modorosságba, gépiességbe ne csapjon nevelési rendszerük. A vallások története bizonyítja, mondá szónok, hogy egy-egy új mozgalom, mint a formalizmus ellen intézett tiltakozás keletkezett és útjára mégis az új felekezet is éppen oly türelmetlenné vált, mint az, mely ellen a támadást kezdte. Nincs szomorúbb látvány, mint a nagy Pestalozzi Yverdunban, midőn egy csomó figyelmetlen gyermek dressirozásával vesződik. Örömet fejezi ki azért, hogy a nevelés elveivel az újabb időben mindig behatóbban foglalkoznak a tanítók. A nevelésnek ma is az a célja, melyet az Idvezítő a maga küldetéseül szem előtt tartott. „Azért jöttem, hogy gazdagabbá tegyem életeteket.“ Gazdagabb, önhangzóbb zenéhez hasonlítson a lelki erők harmonikus kifejlődése.

Ekkor állott föl Felméri Lajos, a mi egyetemünk jeles tanára, a fáradhatatlan buvár, kit Londonba éppen paedagogiai tanulmányok vonzottak. Ő a Froebel-ügynek s általában a kisdedovásnak hazánkban eddig kivívott állását adta elő. Beszélt a budapesti és a kolozsvári Froebel-kertekről, s főlemlíté, hogy a Froebel-rendszer, habár nem is e cím alatt, már ezelőtt valami ötven évvel virágzott az 1826-ban Budapesten fölállított intézetben, melynek „Angyal-kert“ volt a neve.

A gyűlést dr. Hoggan felolvasása rekeszté be, ki a leányok testi neveléséről szolt. Az egyeslet e jeles értékezést egész terjedelmében kiadta évkönyvében.

The Journal of Education után:

h. i.

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK.

A kolozsmegyei tanító-testület központi köre működéséről.

(Befejezés.)

Az előadónak a múlt számban vázlatosan közölt előterjesztése után a felállított tétel megvitatása következett. A hozzá szólók nézetei közül felemlítjük a következőket:

Benedek Samu a monitori rendszerről szól, pártolja annak bevitelét az osztatlan népiskolába, de

mindig ugyanazon osztályú növendéket kíván monitorul vagyis foglalkoztatóul alkalmazni, mert ha ilyent más pl. felsőbb osztályból vennénk, akkor a foglalkoztató növendék saját munkájától maradna el.

Kiss Sándor szükségből szintén elfogadja a monitori rendszert, hogy azonban ennek alkalmazása ne legyen tanítással fadjuljon, ő is hangsúlyozza, hogy csak ismétlést és begyakorlást bizhatni az ily foglalkoztató növendékekre; fegyelmezésre sohasem alkalmazható növendék. A monitornak kinevezett tekintse e bizalmat jutalmazásnak. Felemlíti még, hogy ő is ugyanazon osztályból kívánja a monitort választani, már csak azért is, mert ez a tárgyakban biztosabb lehet, mint pl. azon felsőbb osztálybeli, ki talán évekkal ezelőtt tanulta azokat.

Fazakas József szerint ki kellene mondani, hogy az osztatlan népiskola csak szükségpótló intézmény. Aztán könnyebbítésekről kellene gondolkozni. Ilyennek tartja a monitorok alkalmazását. Könnyítésnek tartja továbbá azt is, hogy a gyermekek ne 6, hanem csak 4 osztályba csoportosíttassanak.

Váradai Károly a monitorok alkalmazását csak ott tartja jónak és kivihetőnek, hol az iskola is jó. — Hosszasabban beszél az osztatlan népiskolák előnyeiről. Igazán csak szükségből fogadhatja el az osztatlan népiskolák létesítését. Az osztatlan népiskola mellett jónak tartaná, ha két tanterem építtetnék. Ekkor a magánfoglalkozók egy része a második tanteremben végezhetné feladatát, monitorok felügyelete alatt; a minnek a kivitele egészségtani szempontból is kívánatos, s aránylag nagy költséget sem igényel, kivált ha a községbeliek nem bízzák idegen vállalkozókra az építést, hanem mint régebben is, egyesített erővel magok hajtják végre. Népünk viszonyainak megfelelően kivált falvakon, az osztatlan népiskolán még az által is lehetne könnyíteni, ha télen inkább csak a nagyobb korosztályokkal foglalkoznék a tanító, de ekkor aztán ezek annyival pontosabb iskolalátogatásra szoríttatnának; míg nyáron, mikor a nagyobb növendékeknek a mezei munkában kell szülőiknek segédkezniök, a kisebbek tanítására fordítaná idejét. Szükségesnek tartja, hogy a rendes tanító mellet legalább még egy munka tanítót minden módosabb község alkalmazzon. Pusztán tanítással nem mentjük meg népünket; azon kell hát lennünk, hogy ne vonjuk el a munkától, sőt az iskola útján is szoktassuk és erősítsük munkásságra. Sajátságosnak tartja, hogy míg ökrei, barmai mellé több pásztort is fogad a falu népe, addig tanítóul egyet is elégnék tart, s ezzel szemben is, kire pedig legdrágább kincse, gyermeke vezetése van bízva, gyakran nem elég méltányos.

Paal Ferencz az osztatlan népiskolákban a monitorokat alkalmazhatóknak tartja. Egyszerre több foglalkoztató is alkalmazható; de az egyes korosztályok mellett, a kellő rend fenntartása érdekében, ugyanazon időben csak egynek-egynek működését tartja megengedhetőnek. Elismeri, hogy az osztatlan népiskola csak szük-

séges rossz, hanem nem könnyen nélkülözhető, s ezért a javítása eszközeiről kell gondoskodnunk. A 6 korosztályba való beosztást a 4-esnél jobbnak tartja. — Azonban a tanító könnyebbségére elfogadja, hogy a két kisebb osztály ne üljön annyi órát az iskolában, mint a nagyobbak.

Váradi Károly szerint az I- és II-ik, továbbá az V-ik és VI-ik oszt. összevonható. — E két utóbbi osztály legyen előkészítő az életre, mert az erre különösen hivatott ismétlő iskolák hazánkban — fájdalom! csak pappiron léteznek. — Ajánlja, hogy a lelkészek segédkezzenek a felekezeti népiskolákban a tanítóknak. Huzalkodás, féltékenykedés helyett legyen béke, egyetértés, egy célratörékvés a nép gyermekei s felnőttei oktatói és lelki vezetői között. Így talán sikerülni fog mielőbb osztottá tenni minden népiskolát.

E vitakozás után a kör kimondja hogy az osztatlan népiskolának csak is a szükség ad létjogot. Kifejezi továbbá azon ohajtását: vajha felekezet és állam egymással versenyezve buzgolkodnának az osztott népiskolák terjesztése érdekében. Tekintettel azonban arra, hogy az osztatlan, népiskola ez idő szerint, s talán még évekig, nélkülözhetetlen szükségpótló, kívánatosnak tartja a kör azon módokat megállapítását, illetőleg azon eszközök határozott kijelölését, a melyek alkalmazásával az egy tanítóra utalt 6 korosztályos népiskola, az adott körülmények között is, óhajtott eredményt érhet el. Ezen nem csekély fontosságú kérdés megoldására a központban működő állandó nevelésügyi bizottság kéretett fel.

Kedves kötelességet teljesített ezután a kör, midőn előadónak jegyzőkönyvi köszönetet szavazott.

Néhány kebli ügy elintézése után a gyűlés bezáratott.

Az előadottakból kitűnik, hogy tanító-testületünk központi köre, buzgón működik. Örömmel kell felemlítenem, hogy e gyűlésen a kör rendes tagjai közül 46-on voltak jelen. A rendes tagokon kívül a tanügy iránt érdeklődő közönség is szép számú képviselője jelenlétével mutatta ki ez alkalommal is ügyünk iránti őszinte érdeklődését. — Bár még sok ily érdekes és tanulságos gyűlést tartana tanító-testületünk központi köre!

Közli:

Rieger Imre.

KÖNYVISMERTETÉS.*)

Katholikus népiskolai földrajz.

A magyarországi latin és görög szertartású róm. kath. püspöki kar tanterve alapján írta: Dr. Seidel Pál, pátkai plébános. Székesfehérvárott, Klökner Péter tulajdona. 1879. Ára 30 kr.

Könyvbíráló bizottságunk iránt érzett tiszteletemből meghajoltam azon felhívásnak, hogy tankönyv-iro-

*) Felolvastattam a kolozsmegyei tanító-testület könyvbíráló bizottságának 1880. febr. 24-én tartott ülésén.

dalmunk e selejtes termékével megismertessem tanító társaimat. Ha e könyvről mondandó ítéletemnek lesz annyi eredménye, hogy vagy egy iskolából száműzessék Seidel Pál ez újabb gyártmányát, jutalmazva lesznek e könyv átolvasásával elvesztegetett időmért.

Tájékoztatóbbnak vélem, ha nem annyira bírálni, mint inkább ismertetni fogom e könyvet; ekkor inkább Seidel ur fog beszélni s nem vádoltathatom elfogultsággal. Legyen szabad azonban mindjárt a címre egy megjegyzést tennem.

S. plébános „katkolikusnak“ keresztelte az ő földrajzát. Tiltakoznunk kell az ilyen élelmes fogások ellen! A tudomány nem ismer felekezetiiséget, és nem mindenek felett a földrajz; mihely azért ilyen érdekek eszközévé kísértjük lealacsonyítani, már kiforgattuk tudomány jellegéből. Meg vagyok azonban győződve, hogy S. urnak nem voltak efféle vakmerő tervei; neki csak firma kellett, mely könyvének kelen-dőséget biztosítson. E speculatio azonban az általa végzett lelkiismeretlen munka után annál nagyobb bűnül róvándó fel, mert társadalmi helyzeténél fogva kétszeresen hatalmában áll a tanuló gyermekek felszámíthatatlan kárára könyve érdekében pressiot gyakorolni.

A könyv első fejezete a földrajzi alapismeretekkel foglalkozik. A paedagogia által rég elítélt úton halad: fogalmát adja mindenek előtt a földrajz tudományának s légből kapott értelmezését a földr. tényezőknek. Erővátban aztán szomoruan mulatságos definitiókra akadunk. Im egy kis kostoló: A síkság olyan földfelület, mely sem magas, sem mély(?). Vannak homokkal elterített nagy síkságok! Néhol a parton hegy van. Az ily hegyeket hegyfoknak nevezzük! stb. Itt még azt a tréfát is megteszi, hogy előbb ismerteti a tengert, s azután a patakot. Hja! Pátkán, nagy tudós a plébános s ezért szabad neki a „kedves tanító urra“ ráparancsolni, hogy ismeretlenről ismertre!

A „helyirati tájékozás a község határának ismeretésekor“ c. fejezetben S. ur a könyviróknak egy igen ajánlható methodussal szolgál: „a kedves tanító ur lesz szives ezt elvégezni könyv nélkül is“ —, mondja ő. Ajánjom is a könyvet írók figyelmébe, hogy a mit Visontay közléptanodák számára. irt tankönyvéből nem kivonatozhatnak, — egyszerűen azért, mert ott nincs meg — bizzák a „kedves tanító urra“. — S. urnak azonban nem ezt ajánlom; ha már őt tanügyünk balsorsa a tankönyvírók sorába szólította, ajánlom, kísértse meg Pátka helyrajzi leírásának kidolgozását, mert higgye el, e munkával áldás jár: többet fog abból tanulni, mint-ha még 50 ilyen könyvet kivonatoz.

„A község vidékének megismertetése és egy kis utazás a térképen“ —, ez a címe az 5. §-nak. Itt elmondja, hogy „ily utazásra valamint a természetben, úgy a térképen is legalkalmasabbak a folyóvizek és vasuti vonalak“ —, s ha a tanító ily utaztatási modorban kiterjeszkedik a haza különböző vidékeinek meg-

ismertetésére, a gyermek „mindenképen és minden irányban kellőleg tudja magát tájékozni az egész földön és az égboltozaton.“ Eltekintve e badar conclusio boncolgatásától, lehetetlen, hogy a legkomolyabban fel ne szólaljak az írónak ezen újabb lelkiismeretlen eljárása ellen; a tanítótól kívánja ő e helyen a haza beutaztatását, holott az ő könyve a községet sem ismertette még meg a gyermekkel; a tankönyvét útmutatóul felvett tanítótól kívánja annak valószínűsítését és e helyen, minek ő még árnyékát sem közelítette meg egész könyve folyamán, — s miről neki mint írónak — nyugodtan ki merem mondani — még ideája sincs!

A 6. §-ban könyve anyagának felosztásáról szól. A I-ső rész a „Magyar birodalom“ — majd az egész föld természeti földrajzát magában foglalja; a II-ik rész a „Magyarbirodalom“, majd az egész föld politikai földrajzát, — mit ő jónak látott „társadalmi földrajz“-nak nevezni. A III-ik rész a csillagászati földrajzot tartalmazza. — „Mindezekből a jó tanuló sok szépet és hasznost tanulhat“ —, mondja szerényen S. ur. Mindezekből a szegény tanuló szépet éppen nem, hasznost vajmi keveset tanulhat —, mondom őszintén én! — Be fogom bizonyítani állításomat.

A „természet földrajzában“ (sic!) egy ismételt nevetséges ömlengés után, melyben újból elmondja, hogy „e könyvből Isten segélyével sokat tanulhatnak a jó gyermekek“ —, megkezdi a „Magyarbirodalom“ sik-ságainak tárgyalását. Im' idézem egészen: „Birodalmunk egy részén igen nevezetes síkság terül el. Ez a nagy alföld, mely birodalmunknak majdnem $\frac{1}{3}$ részét magában foglalja. Terjedelme közel 2000 □ mrf. Igen termékeny. Sok országot keresztül lehetne utaznunk a nélkül, hogy ily nagy síkságra találánk. Jelentékeny a kis alföld nevű síkság is. A tanító ur szívesen megmutatja mindkét síkságnak fekvését a térképen“. — Szó szerint idézem utolsó betűig, mit a S. könyve hazánk síkságairól szól, — s most kérdem: tanulhatnak-e ebből valami hasznost, szépet azon iskolának növendékei, kiknek nagyobb része innen egyenesen az életbe lép, s rendszeren azon ismeretekkel marad, a mit onnan hozott? A földrajz azon tárgyak egyike, melylyel a haza iránt való érdeklődést, ragaszkodást, szeretetet leginkább fel lehet és fel kell ébreszteniünk a fogékony gyermeki kebelben. S. P.-nak erről még fogalma sincs, mert őszintén mondom, hogy a milyen silány és semmit mondó az idézett rész, éppen oly könnyelmű fércelmény az egész munka véges-végig. Valóban, ha e könyv mellé még lelkiismeretlen tanító is talál járulni — lelkiismeretes pedig nem fogja azt növendékeivel megvételni — kiszámíthatlan hátránya leend azon népiskola tanulóinak!

Vagy hozzak fel más, és csak is „nagy“ példát.

Tudjuk, hogy a Dunának fontosságát hazánkra nézve alig lehet eléggé méltányolni. Ez fő éltető ereje

iparunk-, közgazdaságunk- és kereskedelmünknek; ez egyik főtényezője műveltségünknek s e körül fordult meg nagy részben hazánk története. Mindezekből mit ad értésére növendékének S. P.? . . . Idézettel felelek itt is: „Sok folyó vízünk közül folyamnak a tudósok csak egyet neveznek, a Dunát, mert csak ez ömlik tengerbe.“ Ennyi minden, mit a Duna jellemzésére felhoz, s több egy betű sincs, — úgy, hogy gondolkozó olvasóban önkéntelenül is azon kérdés merül fel: vajon egy ilyen írónak a tudatlanságot, a rossz akaratot vagy a lelkiismeretlenséget ítélje-e el inkább?!

Tudatlanságát vetém S. P.-nak szemére. A mit állítok, szeretem be is bizonyítani. Megelégedhetném ugyan egyszerűen könyvének felmutatásával, de nehogy rossz akaratú vádoltassam: példákra mutatok, s csak nagyokra.

A Kárpát hegyrendszernek legegységibb ismeretével sem bír. Nevezetesen: szerinte a Kárpátoknak ez a felosztása: I. Keleti. II. Északi Kárpátok. A keleti Kárpátok részei: 1. Ék-i hegylanc, 2. Erdélyi havasok. 3. Királyhágói hegylanc. II. Ész. Kárpátok: 1. Erdős Kárpátok. 2. Tátra. 3. Beszkiidek. 4. Kis-Kárpátok. 5. Fáttra. 6. Mátra. — Ki ismerhet rá e zagyvalékból a mi hegyrendszerünknek a természet által olyan szépen körvonalozott alkotó részeire? — Megjegyzem egyúttal, hogy hegyrendszerünk leírása is többnyire pusztán a névre szorítkozik; ha egy pár kivételt tesz, abban sincs köszönet, mert az rendszeren csak a magassági viszonyoknak számokban való kifejezésében áll.

Még egy pár példát!

Szerinte van ilyen valami is: „Rábaköz sziget“, „Cseh hegyek országa.“ Továbbá: Az Alpok (csak) Svájcban és az Osztr. magy. birodalomban vannak. — Vannak „Spanyolország“, „Olaszország“, „Görögország“ nevű félszigetek s „Cyprasis“ nevű sziget. Atlanti északi tenger. A tropicus növényeket úgy jellemzi, hogy azok olyan növények, „melyek Magyarországon csak nagy költséggel tenyészthetők“ (pl. a pátkai plébános kertjében a cukornád és pamut bokor!). Ázsiai Törökországhoz tartozik Palesztina nevű tartomány „mely a Paradicsomnak helye.“ A siketnémák istézete szakiskola, már t. i. a hol siket-és némaságra képeznek. Kolozsvárt sebész-tanoda meg kormányzósági épületek is vannak s logicialag: tehát kormányzóság is. Bosznia és Hercegovina az osztrák birod.-hoz tartoznak. Európa 80,000 □ mrf. 300 mil. lakóssal! Ázsiának 700 mil. lakója van. Irán; ide tartozik Persia is. A mivelséget a „keresztények“ viték minden felé, — és nem a „fehérek“. . . és igazán illik végre, hogy stb. stb. stb.

Hát aztán szóljak-e az irányról, a nagy szavú frázisokról, a semmit mondó szószátyárságról. A példák özönéből álljon itt e nemből is egy néhány:

„Világhírű Kárpátok. Világhírű Alpesek. A Tá

Melléklet a „Család és Iskola“ 7-ik számához.

rának a világtörténelemben a legnagyobb hite van. Magyarország. híres hegységei: a Bakony. A hegységekben többféle növény találtatik, mint a síkságon. Az Atlanti tengert sok sziget ékesíti. A Bibliából világszerte esmeretes Tigris. Afrikának minden országa közt leghiresebb Egyptom. Ezt a Bibliából is ismeri egész világ! A Zahara telve van homokkal. Sziget gyanánt tűnnek itt néhol fel termékeny helyek. — Terményei: oroszán, párdúc... kávé, gyapot. „Vas-fürdő.“ Veszprém hajdan világhírű tudom. intézettel birt. — Az egri lyceum hazánkban a tudományoknak elsőrendű csarnoka. Hazánk területén van „Királyhágón túli Magyarhon“ és „Székely-Vásárhely“ is. A tudományokkal is sokan foglalkoznak hazánkban. A Belveder épület szépségei által a világ leghiresebb épületei közé tartozik. Tengeri kereskedelmét európaiak vezénylik. Áfrikában több a számtalanféle tudatlan pogány, mint a keresztény“. . . Európában pedig van sok tudatlan keresztény, kik közül némelyek még könyvet is irnak, — holott még a helyesírás legegyszerűbb részével sincsenek tisztában!

S. P.-nak egy népiskolai tankönyv írásához nem csak paedagogiai műveltsége nincs, hanem még annyi érzékkel sem bír, hogy minő aránnyal kell egy tankönyv anyagát beosztani. Ennyit pedig megvárhatnánk még annál laikusabb embertől is, mint a milyennek Seidel ur magát tartja. Ez állításom támogatásához is lássunk adatokat!

A földet és eget felölelő u. n. „kath. népiskolai földrajz“ áll összesen 72 oldalból; ebből Budapest városának leírása 124 sort foglal el. Ezzel szemben: Magyarország természeti földrajzából összes hegységsorokat is — 55 sort —; vízrendszerünk — bele értve a tengert és gyógyvizeket is — 44 sort, — síkságaink 6 sort foglalnak el. Európa tengerei, szigetei, félszigetei, tavai és folyói 39, Európa hegyei 7 sorban vannak leírva. Angolország 5, Franciaország 5, Portugalia 1, Spanyolország 1, a Vatikán és Szt.-Péter temploma éppen mint Franciaország vagy Anglia 5, Oroszország 2, Svéd- és Norvégország összesen 1, Belgium 1, s Hollandia is 1 sornyi ismertetést kaptak. Amerika természeti földrajza 12 sor; „társadalmi földrajza“ 16 sor; Ausztria 6+5=11 sor. . . Tankönyvirodalmunk eléggé selejtes termékei közt bizony aligha találkozzunk még ily lelkiismeretlen szerkesztéssel. Míg a csík-mádéfalvi nebulónak ismernie kell Budapest minden kerületét, s abban minden magasabb épületet: addig pl. az Unióról, a föld eme leghatalmasabb államszövetségéről, elég 5 nyomorult sorban szereznie tájékozást.

Bármennyire is kimért — különösen az osztatlan népiskola ideje az előirt tárgyak számához viszonyítva, még is alig hiszem, hogy találkozzék jóra való tanító, ki a tárgyak összeszorításában ily abusust helyeselhet

ne. Vagy ha — mitől mentsen Isten! — még ily visszaélésnek is akadnának hivei, akkor ezerszer jobb, ha minden tankönyvet elvetünk s csak egyetlen olvasó könyvet adunk a népiskolai növendék kezébe. Ebből még tanulhat valamit, de a Seidel-féle könyvekkel csak rideg kebelt s buta értelmet nevelünk. Még tán Seidel P. sem fog ennek ellene mondani, ha újból könyvéből vett idézettel pirítom meg. Halljuk tehát!

Az etnographiából: „Amerika lakói közt sok a keresztény s ezek hozták ide is, mint mindenhová a műveltséget.“ Ennyi minden, mit egy világrész népeiről ír: „Áfrikában több a számtalanféle tudatlan pogány, mint a keresztény“ stb.

A természetani földrajzból: „Ausztrália két fő részből áll: a nagyobb szárazföldből és a szigetekből. A szigetek nagy része hegyes. A világrész belseje kevésbé ismeretes. Az állatország e világrészben többnyire csak kisebbszerűek által van képviselve. Sajátságuk itt az állatországból az erszényesek; a növényországból pedig a kemény vastag bőrűek.“ Ennyi minden Ausztriáról. — „Áfrikának minden országa közt leghiresebb Egyptom. Ezt a Bibliából is ismeri egész világ! . . . Capland. A Nilus, mely a Bibliából is ismeretes“. . . Végig vihetném a t. bizottságot ilyen idézetekkel az egész könyven, de a végén is csak az lenne az ítélet, a mit e néhány példából is kimondhatunk: mindezekből a gyermek semmit sem tanul, lelke fel nem melegszik.

A földrajzi tényezők és tárgyak közül S. P. előtt egy sem emelkedik ki nagyszerűsége, közérdekűsége és hasznos voltánál fogva. Neki Mississippi vagy Amur, Himalája vagy Fokhogyszég, Molukki-szigetek vagy Island stb. mind egyforma fontosságúak, mindenik=0. A Spiebergáknak jut hely könyvében, de a nyugot-indiai szigetek nem érdemesek a felemlítésre. Ázsia növényeiből csak a theát és pálmát említi fel, hisz erre van a népiskolai növendéknek szüksége; ellenben: bors, szerecsendió, fahaj stb. csak a fűszerkereskedésben teremvén, számukra már nincs hely a földrajzban. — Japánról elég annyit tudni, hogy — Japán, Mexikóról, hogy délen van, a Fokföldről, hogy Fokföld, Persiáról, hogy Irányhoz tartozik, a kelet-indiai szigetekről a nevet, Hollandiáról, hogy itt van Antwerpen, Belgiumról, hogy itt meg Brüsszel a főváros. Kereskedés, ipar, földmivelés, állattenyésztés a leendő nép számára szánt tankönyvben méltányolva, e foglalkozási ágakban hazánk helyzete más államokkal párhuzamba állítva — mert hisz világos képet adni s okulást nyújtani másképp nem is képzelek — sehol egy sorban sincs.

Sokáig vettem igénybe a t. bizottság szives türelmét, pedig az elmondottakban S. P. könyve elleni kifogásaimnak, rosszalásomnak csak egy százalékaival számoltam be. Tehetné valaki tán azt a megjegyzést,

hogy azzal ennyit foglalkozni is kár volt. Legyen szabad ellenkező nézetemnek adnom kifejezést. Véleményem szerint, ha egy könyvet bíráló alá veszünk, igyekezzünk ahhoz kimerítően hozzá szólni, és mindenkifelett ne sajnáljuk a fáradságot, akár jó akár rossz könyv van szönyegen. A jó könyv érdemleges tárgyalását azért látom szükségesnek, hogy ez által annak jósága felől alapos érvekkel győzzük meg azon pályatársainkat, kik működésünkben közhasznú törekvést kísérek figyelemmel, — s a könyv pártolására való felhívással tegyünk szolgálatot tanügyünknek s jutalmazzuk a lelkiismeretes szerzőt. — De éppen ilyen szükségesnek tartom az egészen rossz tankönyvnek részletes ismertetését is. Tankönyv-irodalmunk selejtessége ma-holnap közpéldabeszédszerű lesz, de mi ennek gyógyításában — legyen szabad kimondanom — tulságos indolensek vagyunk, a miben míg egyfelől kiszámíthatatlan kára van fejlendező tanügyünknek s a jövő generációnak, — másfelől mind több-több tért engedünk az üres fejű nyeglék részére hiúságunknak a közérdek rovására eső kielégítésére. Im Seidel Pál is, nemcsak hogy egy jövedelmező parochia mellett még a tankönyvirodalmat is fejős tehenei közé sorozza, de már szemérmertlensége odáig is jutott, hogy silány fércelményeivel a közelebről tartott, székesfehérvári orsz. közkiállításon kiténtetésért is pályázott!

Ily visszaéléseket nem lehet tovább nézünk, t. bizottság, mert szemhunyasunkkal magunk is bünrészesei leszünk irodalmunk e meggyalázóinak. Mint-hogy pedig az eddigi tapasztalatok keservesen győztek meg arról, hogy ez emberek a mily vakmerők a szerepelhetnémségben, épp oly átalakodottak a leplezetlen igazság zsebrerakásában: gyökeresebb orvoslásra van már szükség. Indítványozom tehát:

- Mondja ki a könyvbíró bizottság, miszerint központi választmányunkhoz indítványt fog előterjeszteni, hogy emlékirattal járuljon a vallás- és közoktatásügyi Miniszter ur ő nagyméltóságához, s annak pártolására a hazai társaságokat is kérje fel. Ez emlékiratunkban fejlendező tanügyünk érdekében kérelmezzük, hogy:

1. Vétesse revisio alá a vallás- és közoktatásügyi miniszterium a népoktatási tanintézetek számára eddig

megjelent összes tankönyveket. Hogy e revisio s illetőleg bíráló lehet rövid idő alatt is kellő lelkiismeretességgel és óhajtott sikerrel hajtathassék végre, vonja be a miniszterium: e munkába azokat a hazai tanítóegyesületeket, s illetőleg tanító-testületeket is, melyek kebelében kellően szervezett, állandó bíráló bizottság áll fenn és működik.

2. Az így megejtendő revisio és bíráló alapján, a közoktatási tanács erre hivatott szakosztályának felügyelése alatt, állíttassék egybe oly teljes jegyzék a használható tankönyvekről, mint a milyen a nép- és ifjúsági könyvtárak számára ajánlott művekről már kiadatott. — E jegyzék a közoktatási miniszterium ajánlására, nemcsak a községi és állami, hanem a felekezeti iskolák előljáróságainak is hasznos tájékoztató- és megbízható irányadóul szolgálhatna.

3. A mennyiben valamelyik szakban nem lennének alkalmas tankönyvek, ilyenek létrehozásáról a közoktatási miniszterium nyilvános pályázatok által gondoskodjék.

Mivel indítványom teljességgel nem sérti sem a felekezetek automicus jogkörét, sem a közoktatási tanács és az állami kormány törvényen alapuló főfelügyelési és ellenőrzési jogát; sőt a tankönyvirás szabadságát sem korlátozza: annyival nyugodtabban ajánlom az elfogadását a t. bizottság figyelmébe,*) mivel meg vagyok győződve, hogy azok a nehézségek, melyek a kivitelét lászólag hátráltatnák s akadályoznák, az ügyszereket és a vállvetett munkásság hatalma által könnyen legyőzhetőek. — Egyébiránt indítványom bővebb indokolása s illetőleg a kivitele módozatainak részletezése a felterjesztendő emlékirat tárgya leend.

A mi pedig végül Seidel Pál kezünk alatt levő könyvét illeti: minthogy ez egyaránt nélkülözi mind azt, mit a paedagogia és didactica egy jó tankönyv kellékeül megkíván, azt tankönyv irodalmunk egyik legsilányabb termékének véleményezem s annak a népiskolában való használatát a legkárosabbnak tartom.

Kiss Sándor.

*) Ez indítványt a könyvbíró bizottság egyhangulag elfogadta s legközelebről a központi választmány is tárgyalás alá veszi. Az eredményről lapunk t. olvasóit — annak idején — értesíteni fogjuk.

A szerk.

T Á R C S A

A természet és az anya.

„A természethez közel, szépségeinek és csodáinak szemléletében: tiszta, nemes és ártatlan gyönyör forrása búzóg, melynek itala édes, salakja nincs, unalmat és mámort nem szül.“ Tompa.

„Beszélj a földdel és megtanít.“ Szentírás.

Két tanítványommal mentem egykor az erdőre; két 13—14 éves leánykával. Útunk egyike volt a legszebbek-

nek, gazdagon megáldva a természet vonzó ékességeivel. — A leánykák egyike gyakran kiáltott föl elragadtatva, mert most egy szép virág, majd egy daloló madár, vagy más tárgy keltette föl érdeklődését.

Ezt egészen természetesnek találtam, de az már meglepett, hogy e gyermek sok alapos ismeretet tanúsított több olyan természeti tárgyat vagy tüneményt illetőleg, a melyről útközben beszélgettünk.

A másik leányka csaknem égykedvűen és némán haladt el a természet bájai mellett; mintha semmi sem érde-

kelné, jobban mondva, mintha semmit sem látna mind-ezekből.

Sőt, ha társa valamire figyelmezteté, ami az ő lelkének gyönyört nyújtott, ezt ő közönnnyel tekinté, vagy legalább anélkül, hogy a legcsekélyebb öröm tükröződött volna vissza arcán.

Habár e gyermeknek a természettel szemben tanúsított közönyös magaviselete nem volt előttem új és feltűnő, mivel több ilyen gyermekkel és felnőtellel is volt alkalmam már találkozni; mégis tőprengedve gondolkoztam azon okról, melynek e közönyt, mondhatni, e vaktságot szülnie kell.

Végre tőprengéseim közt eszembe jutott, hogy e tekintetben magoktól a gyermekektől nyerhetek logbiztosabb fölvilágosítást.

Azonnal hozzá fordultam az én kis, egészséges és pirosarcú természetkedvelőmhez e szókkal: Aranyka, jártál-e már erdőn, mezőn eddig is?

— Oh, igen; anyáscskám nagyon szeret szabadban járni s vele sokszor voltam, sőt nagyobb kirándulásokat is tettem szülőimmal. — Volt a vidor gyermek válasza.

— És te Juliska voltál-e már szintén erdőben vagy mezőn?

— Nem; a mama nem igen szokott nappal szabadban járni. Csak estefelé szoktunk sétálni; mert a nap megbarnít, megdurvul tőle a bőr, s egész parasztos külseje lesz az embernek. Ezt szokta mondani mamám....

Szerencsétlen áldozat, gondolám, áldozatja egy hiu előítéletnek, mely az egészségnek, a kedély üdeségének, a szív nemességének rovására oltalmazza a — bőr finomságát!!

A hallottak után azonnal elhatároztam, hogy Aranyka szülőinél látogatást teszek mielőbb, s ezt — ha lehet — felhasználom arra, hogy anyjának nevelési módszerével megismerkedjem.

Pár nap múlva csakugyan elindulék az első látogatásra. Azonban a kedves, csinos és kifogástalan tisztaságú ház falain belül senkit sem találtam.

Hol vannak? — gondolám aggódva, hiszen égtem már a vágytól megismerkedni e ház asszonyával, kinek — Aranka szavai után — képzeletem egész lényét mintegy lelkem előrajzoló. Aggodalmaim közt, az udvar háttérében egy csinos kertfajtaját pillantám meg. Ott, ott, — gondolám, hisz tavaszi nap és kerti munka ideje van, — ott kell lenniük! — És nem csalódtam. A kertbe lépve legelőbb is a kis Aranykát pillantám meg, ki nagyszorgalommal ültetett bé egy virágágyat. Nem messze tőle, a célszerűen berendezett kertnek egy másik osztályában, egy 35—40 éves, vonzó külsejű nő hintetett veteménymagvakat.

Mily kedves kép! — gondoltam. — Oh, ha minden anya így vagy ehhez hasonlóan foglalkoztatná gyermekét, mennyivel kevesebb volna a hiábavalóság és mennyivel több a valódi érték az emberi lélekben!!

Alig fűzém tovább e gondolatot — Aranykám észrevesz és vidor csevegés közt egyenesen édes anyjához vezet.

A kölcsönös bemutatásnak rendesen unalmas, de most igen kedves, és — részemről — várva várt pillanatán túlesve, elmondtam őszintén, hogy mi szolgált látogatásom egyik főindokául. — Az anya kedvesen mosolygott s e mosoly anyai örömét árulta el.

Ezután melegen kértem, hogy ha házi teendői engedik, áldozzon koronként számomra annyi időt, a mely alatt elbeszélje eljárásának mindazon mozzanatait, melyek a természetet annyira megkedvelték Aranykával, s melyek egyezersmind az egészségnek, a kedély mélységének az értelmességnek biztos alapjául szolgáltak.

— Eljárásomnak és gyermekem értelmi fejlődésének csaknem minden nevezetesebb mozzanata föl van jegyezve

naplomban s ezt szívesen átadhatom bármikor — viszonzá-
ő — „de ha kegyed úgy akarja és eljárásomat valóban helyesli, örömet beszélgetek már most is e tájgyről.“

Rendkívül örültem e kedves ígéretnek, noha — megvallom — egy pillanatig haboztam: vajjon a naplót válasszam-e célopra vagy a beszélgetést?

De csakhamar elhatározva magamat így szólék: Megbocsát nagysád, ha már első találkozásunk alkalmával annyira követelőnek mutatom be magamat és nem elégszem meg ígéretének csak egyik részével, hanem a napló kiegészítésére a szóbeli felvilágosítást s beszélgetésünk kiegészítésére a naplót is bátorodom kérni!

Az anya kedves mosolylyal adta beleegyezését, a mi engem igen boldoggá tett.

Nemsekára betértünk a szobába, hol új meglepetés várt reám. Ne ijedjenek meg olvasóim; nem fogom leírni e szoba butorzatát, sem a falán függő csinos festmények magyarázatával nem untatom; a helyett lépünk — a házi-asszony szíves engedelmével — Aranyka szobájába. Hanem azt már csak engedjék meg, hogy legalább e szobáról, jobban mondva: e kis muzeumról, néhány szót szóljak.

Már az ablakokból gondosan ápolt külföldi és hazai virágfajok mosolyogtak hivogatólag felém. Ez ugyan nem ritka ott, a hol nők laknak, sőt a férfiak közt is van elég virágkedvelő; de a mi ennél sokkal ritkább: nem messze egyik virágcsoporttól, egy csinosan rendezett ásványgyűjtemény ragadta magára figyelmemet.

— Ásványgyűjtemény! Egy leányka szobájában! Mire való ez? Haszontalan költség! — Gondolja tán a t. olvasó.

Költségnek meglehet, hogy költség; hanem a beszélgetések alatt majd rájövünk, hogy költségbe került-e csakugyan e gyűjtemény, vagy nem?

Szemlénket folytatva, és hogy a természet mind a 3 országa képviselőit felleljük, az ásványokat őrző szekrény mellett egy másikra térhet tekintetünk, melyben kitömött emlősök és madarak emlékeztettek földünk gazdagságára, a rajta élő lények sokféleségére.

És e mellett még egy harmadik szekrény is áll, s benne könnyebb szerkezetű természettani eszközök: inga, szökőkút, Heron-labdája, közlő edények, vízi-puska, bűvös-lámpa, gépminták stb. stb., melyek tanulságos s e mellett kedves játékszerül is szolgálnak.

A gyűjtemények tárához egy könyvtár csatlakozott, mely szerényen kínálkozott a legtapintatosabban választott ifjusági olvasmányokkal.

És a falakat ki hagyjam-e ezen már is hosszadalmasnak látszó leírásból? Kérem, szánjunk ezeknek is egy pár tekintetet!

Egy író-asztalka fölött művészek és írók arcképei függenek; s oh, borzasztó, mily bizárr gondolat: a fal többi részei állatok és növények jól választott és csinos képeivel vannak díszítve.

S mégis e kis szobában a művészet és természet a legszébb békeségben és összhangban él együtt!

Még hosszasan időztem volna e kis muzeumban; de merengéseimből Aranyka szavai ébresztettek föl, ki édes anyját és engem a maga rögtönözte ovszonyához hívott meg.

Ez alatt a családapa is haza érkezett s nemsokára a kis család körében izléssel terített asztalnál lelétem magamat. Az itt folytatott társalgás közben egyéb társadalmi kérdések között a nevelés is szóba jött. Nem untatom t. olvasóimat beszélgetésünk részleteivel, de legalább az atyának eme, mély érzéssel mondott nyilatkozatát mégis ide jegyzem: „Boldognak nevezem magamat, hogy az ég oly nővel áldott meg, a ki gyermekem nevelését oly tervszerűen, tapintatosan vezeti. Mert habár örömet és szívesen foglalkozom is Arany-

kámmal és gondjaim legfőbbikét az képezi, hogy belőle majd derék nő váljék; teendőim annyira elfoglalnak, hogy fennmaradt időm nem volna elegendő a gyermek számára, ha ily nő nem állana őrangyalként mellette. — De így nyugodtan távozhatom; mert ha csak véletlen szerencsétlenség nem ér, gyermekem jövője nem aggaszt.”

Kedves beszélgetések közt telt el még egy-két óra; míg végre távoznom kellett, mit azon reményben teték, hogy nemsokára még kedvesebb és legalább reám nézve még érdekesebb beszélgetésekben fogok részesülni e helyen. Kedvesebb- és érdekesebbekben azért, mivel egy gyermeki lélek fejlődésével és e fejlődés alatt különösen azon mozzanatokkal fogok megismerkedni, melyek az ő fogékony lelkébe oly mélyen beléirták a szent természet iránti érdeklődést, — mely alapja minden magasztos iránti őszinte érdeklődésnek és törekvésnek; meggyökerezteték keblében a természet iránti benső, mély szeretet, melyből minden valóban szép iránti lelkesedés oly nemes és dús hajtásokat fakaszthat — és végre felébreszték és megerősíték benne a kitartó munkásság iránti hő ragaszkodást. —

Binder Laura.

(Folytatjuk.)

VEGYESEK.

— A vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr ő nagymélt. nem rég terjeszté elé az országgyűlésnek hazánk közoktatása állapotáról a 8-dik jelentést. Többszörös felszólalás után sem részesülhettünk ugyan abban a szerencsében, hogy az ily jelentések a hazai nevelés-oktatásügyi közlönyök többi szerkesztőségével együtt nekünk is megküldessenek; mindazon által egyik helybeli egyházi főhatóság érdemes fejének lekötözö szivességéből alkalmat nyertünk arra, hogy a fennebb jelzett, legutóbb megjelent jelentés egyik példányát átlapozgathassuk. Csak a futó áttekintésből is örömmel győződünk meg arról, hogy hazánk tanügye, habár sok fogyatkozása, hiánya és küzdelme van még — folyton halad s rendre-rendre mind méltóbb versenytársul sorakozik a nyugoti, mivel államokéhoz. A 831 nagy negyedréti lapra terjedő munkának nagy gondnal és — legalább a feldolgozó részéről — kellő lelkiismeretesréggel egybeállított adatai kiválóan gazdag tárából, térhiánya miatt, csakis a következőket iktathatjuk ide. A jelentésbe befoglalt 66 törvényhatóság, s illetőleg tankerület területén 12,857 községben volt 1878-ban 15,675 népiskola; és pedig: 172 állami, 1555 községi, 13,790 felekezeti és 158 magán intézet. Fokozat szerint elemi iskola volt közülök 15,538, felső népisk. 62 és polg. isk. 75. Mivel 1877-ben volt kimutatva 15,675 népisk., egy év alatt szaporodott az iskolák száma 189-cel. Mégis még 1878-ban is 1718 község volt kénytelen a szomszéd községbe küldeni gyermekeit iskolába; sőt volt 267 olyan község is, mely még ily módon sem oktattathatá gyermekeit, azaz ezeknek egyáltalán nem volt semmi iskolájuk. Tanköteles volt 1877-ben 2,127,950; 1878-ban 2,126,863; csökkent tehát a tankötelessék száma 1087-tel. Járt közülök iskolába 1877-ben 1,559,636, 1878-ban 1,627,919; gyarapodott tehát az iskolába járók száma 68,283-mal. Míg 1869-ben az összes tankötelességeknek csak 47.88%-je járt iskolába, 1878-ban már 77.9%; tehát 10 év alatt 29.1%-t tel gyarapodott az iskolalátogatók száma. A tanítók száma volt 1877-ben 15,486, 1878-ban 15,675; egy év alatt tehát 473-mal több. Saját házában volt 1877-ben 14,139 és bérházban 1347 iskola. 1878-ban már saját házában 14,280 s bérházban 1395 iskola. Így az utóbbi évben 141-gyel többnek volt saját háza s a bérházban elhelyezettek száma is 48-cal gyarapodott. Tanterem volt 1877-ben 20,695, 1878-ban 21,226,

szaporodott tehát a tanteremek száma egy év alatt 531-gyel. A tanítók fizetésére kiadatott 1877-ben 7,044,177 frt, 1878-ban 7,415,885 frt; tehát ez utóbbi évben 371,703 frittal több. Az iskolák évi: jövedelme volt 1877-ben 8,460,718 frt, 1878-ban 8,873,178 frt; gyarapodás mutatkozik 412,460 frt. E legutóbbi évi jövedelem a következőkből került ki: az iskolák 10,676,417 frtra becsült ingatlan vagyona jövedelmezett 667,434 frtot (= 6.2%-et); 3,176,893 frtnyi tőkepenzük kamatjába folyt be 228,047 frt; az évi tandíjakból jött be 1,199,230 frt; állami segélyből 606,005 frt; községi segély 3,217,841 frt; egyházi segély 2,443,402 s egyéb forrásokból 511,219 frt. Az összes jövedelemből átlag számítással jut egy-egy iskolára 566 frt 06 kr. Ugyanily számítással egy-egy rendes tanító fizetésére 331 frt 05 kr s egy-egy segédre 212 frt 05 kr.

— A középiskolákra vonatkozó törvényjavaslatot még a szűnidő előtt benyújtotta az országgyűlésnek a vallás- és közokt. miniszter. — E nagyfontosságú javaslatot, még ha egész terjedelmében nem közölhetnők is, legközelebből mi is ismertetni fogjuk.

— Irodalom c. rovatunk lapunk e számából tér hiánya miatt kiszorult.

— Iskolai-takarékpénztárak. A legutóbbi kimutatás óta, mai napig, ez intézménynek az egyes iskolákban következő eredménye volt: Az abauj-szántói izr. iskolában 66 betevő takarított meg 85 frt 86 krt. — az összes betétek e tanodában tesznek 463 frt 89 krt. A battaszéki izr. iskolában 39 növendék betett 19 frt 43 krt. A budapesti kereskedelmi akadémiában 81 tanuló 131 frtot takarított meg, az összes betétek e tanintézetben tesznek 1230 frtot. A pesti polgári kereskedőtestület vasárnapi tanodájában az iskolai takarékpénztár állaga 318 frt 80 kr. A községi VI. kerületi polgári fiu iskola 132 frt 35 krnyi megtakarítást mutat ki. A budapesti nyúl-utcai elemi népiskolában 136 növendék 210 frt 30 krnyi betétet hozott. Facséten az izr. iskolában 21 gyermek 77 frt 96 krt. tett be. A kassai főreáltanodában 109 hallgató 346 frt 21 krt. takarított meg. A körmöcbányai főreáliskolánál 72 frt takarított meg, mely az előbbi betétekkel 399 frt 46 krt tesz. A kun-szt.-miklósi iskolában az isk. takarékpénztár állaga 284 frt 83 kr. A lipótmezei tanodában 14 betevő 22 frt 14 krt. takarított meg. A löcsei iskola 26 frt 2 krnyi megtakarítást mutat ki. A modori magy. kir. állami tanító-képezdei gyakorló iskolánál 43 tanuló 296 frt 90 krt. tett be. A nagy-kikindai iskolában 131 tanuló 1704 frt 25 krt. takarított meg. Nyitra-Perezslényett az iskolát látogató gyermekek 11 frt 67 krnyi betéket hoztak. A perkátai tanodában 6 gyermek 1 frt 30 krt takarított meg. Rákospalotán 22 tanuló betett 12 frtot. A somorjai polgári iskolában 40 frt 90 krt. takarítottak meg a növendékek. Szegeden a rókusvárosi községi tanodában 56 növendék betett 81 frt 37 krt. Székesfehérvárott 70 gyermek 101 frt 2 krt. A szilágy-somlyói községi iskola 22 frtnyi megtakarítást mutat ki. A zalaegerszegi polgári tanodában január és február hónap 59 frt 46 kr. folyt be az iskolai takarékpénztárba. Az utolsó kimutatás szerint, hazánkban 76 tanodában léteztek iskolai takarékpénztárak; azóta számuk a következőkkel szaporodott, és pedig: a fehértemplomi állami iskolában, a felkai községi iskolában, Rákospalotán, a keszthelyi községi tanodában, Déván az állami tanító képző gyak. isk. a nagyági állami népiskolában, Berettyóújfalú izr. népiskolájában, Árva-váralja községi tanodájában, Szilágy-Somlyón az ottani községi iskolában, Szeghalmon az izr. főiskolában, Szegeden a rókus-városi községi tanodában, a battaszéki izr. iskolában, Deesen az ottani polgári tanodában és a varannói községi tanodában. Az összes szám tehát jelenleg 90. (Beküldötte W. B. F.)